

TEKSTI HANNU VIRTANEN

Kylmän sodan uhrit

Heinäkuussa 1961 neuvostoliittolaisella K-19 sukellusveneellä sattui uhkaava ydinreaktorionnettomuus. Kahdeksan miehistön jäsentä joutui uhraamaan henkensä muun miehistön ja aluksen pelastamiseksi. Samalla saattoi pelastua koko maailma ydinaselkkaukselta.

1 950-luvun lopulla kylmä sota kuumenee ja Neuvostoliitto haluaa jotain jota USA:lla jo on. Se päättää ydinkäyttöisten ydinkärkihjuksilla varustettujen sukellusvenien rakentamisesta. Ne voivat uhata vihollisen suurkaupunkeja kätköistään merten syvyyksissä. USA:n etumatkan kiinni kuromiseksi muun muassa alusten turvajärjestelmissä jouduttiin kuitenkin tinkimään.

K-19:n kastamisseremoniakaan vuonna 1959 ei sujunut odotusten mukaisesti, sillä shampanjapullo ei rikkoutunut osuessaan aluksen kylkeen. Miehistö piti tapahtumaa huonona enteenä. Monet ikävyydet seurasivatkin aluksen kulkua pohjoisilla merillä koko sen vuonna 1991 tapahtuneeseen käytöstä poistoon asti.

Viikkokausia yhtäjaksoisesti merillä vaanineet sukellusveneet kissa ja hii-ri -leikkeineen risteilivät aika ajoin hermoja raastavissa olosuhteissa. Yli satapäisten miehistöjen toiminta suljetuissa ja ahtaissa tiloissa edellytti tehtävien ja käskyjen ehdotonta täyttämistä. Heinäkuussa 1961 tämä kurinalaisuus ja uhraturvaisuus saattoi estää jopa vakavan ydinaselkkauksen syntymisen Kuuban

kriisin kärjistämässä kylmän sodan tunnelmissa.

Ydinsodan pelko vaikutti ratkaisuihin

Kapteeni Nikolai Zatejevin komentama K-19 oli 4. heinäkuuta 1961 harjoituksissa Pohjoisella Atlantilla lähellä Grönlannin etäosaa. Harjoitusten aikana aluksen kahden PWR-tyyppisen ydinreaktorin jäähdytysjärjestelmään tuli vakava vuoto. Tämä johti jäähdytyspumppujen pysähtymiseen. Aktiivisen reaktorin lämpötila nousi hallitsemattomasti 800 celsiusasteeseen, mikä merkitsi vaaraa polttoainesauvojen sulamisesta. Kapteenin vaatimuksista huolimatta alukseen ei ollut asennettu reaktoreiden varajäähdytysjärjestelmää.

Myös K-19:n pitkän kantaman radiojärjestelmä kärsi ongelmista, eikä alus pystynyt olemaan yhteydessä ulkomaailmaan. Vaikka ydinreaktorionnettomuus ei olisikaan aiheuttanut varsinaista ydinsodan räjähdystä, kapteeni Zatejev pelkäsi, että onnettomuudesta aiheutuva räjähdys ja säteilyvuoto voitaisiin Yhdysvalloissa tulkita ydinasen laukaisuksi. Väärinkäsitys voisi pahimmillaan aiheuttaa niillä käytävän sodan. Zatejev halusi myös pe-

lastaa aluksen ja sen miehistön takaisin tukikohtaansa.

Reaktori jäähdytettiin juomavedellä

Viikkokausia kestäneen sukelluksissa olon jälkeen kapteenilta ja sen 139-henkiseltä miehistöltä vaadittiin nopeita päätöksiä ja toimenpiteitä. Kahdeksan miehistön jäsentä määrättiin rakentamaan improvisoitua jäähdytysjärjestelmää käyttämällä jäähdyttämiseen juomavettä. Aluksella ei ollut radioaktiivisuudelta suojaavia varusteita ja epäinhimillisissä oloissa tehty työ altisti tekijänsä voimakkaalle säteilylle.

Jäähdytysjärjestelmä saatiin kuitenkin toimintakuntoon kahdessa tunnissa ja reaktorin ytimen sulaminen estettiin. Korjaustöiden aikana radioaktiivinen höyry levisi aluksen ilmastointijärjestelmään. Osa aluksesta saastui pahoin ja koko miehistö sai huomattavan säteilyannoksen.

Korjausryhmän jäsenet kuolivat säteilyn aiheuttamiin vammoihin viikon sisällä onnettomuudesta. Lisäksi kaksikymmentä muuta miehistön jäsentä menehtyi muutaman vuoden kuluessa.

Amerikkalaisten apu torjuttiin

Vaikka aluksen radiojärjestelmä oli vaurioitunut, pintaan noussut K-19 sai lähetettyä hätäkutsun, jonka neuvostoliittolainen dieselkäyttöinen S-270 sukellusvene vastaanotti. Myös lähellä olleet amerikkalaiset sota-alukset kuulivat viestin ja tarjoutuivat auttamaan. Kapteeni Zatejev torjui kuitenkin avun ja purjehti kohtaamaan S-270:n, joka hinasi K-19:n tukikohtaansa Kuolan niemimaalle.

Alusta korjattaessa onnettomuuden syyksi havaittiin jäähdytysjärjestelmää hitsattaessa tapahtunut virhe. Kahden vuoden kuluttua K-19 palasi aktiivipalvelukseen lempinimen ”Hiroshima” saaneena.

Marraskuussa vuonna 1969 kovan onnen alus törmäsi yhdysvaltalaisen USS Gaton kanssa Barentsinmerellä 60 met-

rin syvyydessä. Alus selvisi vain vaivoin tukikohtaansa. 1972 helmikuussa K-19:llä syttyi tulipalo, jossa 28 miehistön jäsentä sai surmansa.

Miehistölle esitettiin Nobelin rauhanpalkintoa

K-19 poistettiin käytöstä 1991 ja se jäi odottamaan romutusta. Vuonna 2006 Neuvostoliiton entinen presidentti Mihail Gorbatšov esitti sukellusveneen elossa oleville miehistön jäsenille Nobelin rauhanpalkintoa 4. heinäkuuta 1961 tehdystä työstä. Kapteeni Nikolai Zate-

jev oli kuollut vuonna 1998.

Elokuussa 2006 venäläissyntyinen liikemies Vladimir Romanov osti romuttamatta jääneen K-19 sukellusveneen aikomuksenaan entisöidä siitä museo. Romanov oli itse palvellut aluksella vuosina 1966–1969. Aluksen kohtalosta valmistui vuonna 2002 myös amerikkalaiselokuva K-19: The Widowmaker.

LÄHTEET:

spb.org.ru/bellona; english.pravda.ru; www.nationalgeographic.com; en.wikipedia.org; www.hs.fi

Koko miehistö altistui radioaktiiviselle höyrylle.